

МОЛОДІ ВЧЕНІ

УДК 347.961(477)

В.Є. Литвиненко, аспірантка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
кафедра конституційного права та правосуддя
Французький бульвар 24/26, Одеса, 65058, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ НОТАРІАТУ

В даній статті розглянуто питання щодо повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, визначено завдання, функції та порядок її діяльності. Проаналізовано законодавчі новели щодо порядку доступу до нотаріальної діяльності та питання анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Ключові слова: нотаріальна діяльність, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату, повноваження, анулювання.

Постановка проблеми. За останні роки значно змінився правовий статус Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, було змінено та розширено повноваження комісії, насамперед питання щодо доступу до професії нотаріуса та анулювання діяльності нотаріуса делеговані державою вищезгаданій комісії. Незважаючи на незначну кількість наукових праць, присвячених даній темі, що з'явилися останнім часом, правовий статус та повноваження Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, що здійснює державне регулювання за нотаріальною діяльністю, в умовах реформування є недостатньо дослідженим і потребує подальшої розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні цієї роботи були проаналізовані та використані праці та наукові статті таких вчених: В. В. Баранкової, Г. Ю. Гулевської, В. М. Жуйкова, Д. В. Журавльова, Л. В. Єфіменка, Н. В. Ільєвої, О. Б. Калінюк, В. В. Комарова, Н. В. Круковес, В. М. Марченко, Л. Г. Павлової, Я. П. Панталієнко, С. Г. Пасічник, Л. К. Радзівської, С. І. Фурси, С. Я. Фурси, В. М. Черниша, К. І. Чижмарь тощо.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити правовий статус та повноваження Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату щодо доступу до нотаріальної діяльності та підстав щодо анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю в Україні та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в зазначеній сфері і практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України було створено Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, яка діє на підставі Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року [1].

Процес законодавчого змінення правового статусу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату безпосередньо пов'язаний з реформуванням інституту нотаріату в Україні. Упродовж 2011–2014 років у чинне законодавство про нотаріат внесено численні та суттєві зміни, які стосуються доступу до професії нотаріуса.

Як зауважують вчені В. В. Комаров та В. В. Баранкова, щодо нотаріуса встановлюються доволі високі вимоги і як до професійного юриста, і як до людини з точки зору її особистих якостей [2, с. 52].

С. М. Маляренко відзначає, що нотаріус стає помітним, потрібним і важливим суб'єктом права. Маючи професійні права, нотаріус водночас має і багато обов'язків, а відтак, вимоги до нього посилюються. Він несе певну професійну відповідальність, що повинна відповідати його правам та обов'язкам [3, с. 71].

21 квітня 2011 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат»» [4], який почав діяти з 1 січня 2012 року. Наказом Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 21.07.2014 р. було запроваджено ряд корінних змін в порядку складання кваліфікаційного іспиту на здобуття поса-

ди нотаріуса. Цей Порядок розроблено відповідно до статті 10 Закону України «Про нотаріат» і він визначає процес складання особами кваліфікаційного іспиту у Вищій кваліфікаційній комісії нотаріату (далі – Комісія) [5].

Повноваження Комісії нотаріату здійснюються відповідно до покладених на неї завдань. Згідно з вищезазначеним Положенням, основними завданнями Комісії є: визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю; вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Комісія діє відповідно до покладених на неї завдань, а саме, розглядає подання Головних управлінь юстиції територіальних органів про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складання; забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю; на підставі результатів складеного кваліфікаційного іспиту приймає рішення про видачу (або відмову у видачі) Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; розглядає подання головних управлінь юстиції та Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Вища кваліфікаційна комісія нотаріату проводить кваліфікаційний іспит чотири рази на рік. Повідомлення про проведення кваліфікаційного іспиту повинно містити інформацію про дату, час, місце проведення кваліфікаційного іспиту із зазначенням кінцевого строку подачі документів до головного управління юстиції та має бути розміщене на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України не пізніше ніж за сорок днів до дати проведення кваліфікаційного іспиту.

У зазначеному Порядку увагу приділено також процесу оповіщення осіб, допущених до складання іспиту, про місце і час його складання. Згідно з вказаним Порядком повідомлення про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту має бути розміщене на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України не пізніше ніж за п'ять днів до дати проведення іспиту. Повідомлення про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту повинно містити прізвища, імена та по батькові осіб з відміткою про допуск чи недопуск до його складання, а також графік проведення кваліфікаційного іспиту. У разі зміни графіка, а також місця проведення кваліфікаційного іспиту Комісія не пізніше ніж за добу повідомляє про це осіб, допущених до його складання, шляхом розміщення відповідного повідомлення на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України.

У день проведення кваліфікаційного іспиту особа, допущена до його складання, проходить реєстрацію, для чого пред'являє паспорт громадянина України. Відповідно до змін, особа, яка має намір складати кваліфікаційний іспит, не пізніше ніж за 20 днів до дня проведення кваліфікаційного іспиту особисто подає заяву на ім'я начальника головного управління юстиції про внесення до Комісії подання про допуск цієї особи до кваліфікаційного іспиту.

На відміну від попередньої редакції порядку, в якому передбачалось, що кваліфікаційний іспит здійснюється за екзаменаційними білетами письмово, відтепер бажаючи стати нотаріусами складатимуть іспити у вигляді електронного анонімного тестування. Запровадження у 2014 році системи анонімного електронного тестування майбутніх нотаріусів виключає людський фактор при визначенні результатів та повністю ліквідовує корупційну складову в цьому процесі. Екзаменаційні завдання формуються безпосередньо електронною системою для кожної особи індивідуально, шляхом генерування в довільній формі переліку тестових запитань і задач. Загальний час електронного анонімного тестування складає 4 години.

Серед позитивних змін слід зазначити, що система електронного анонімного тестування дає можливість ознайомитись з роботою системи та процедурою виконання електронного анонімного тестування, зразок екзаменаційних завдань розміщується на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України.

При проведенні кваліфікаційного іспиту засобами Міністерства юстиції України забезпечується ведення відеофіксації кваліфікаційного іспиту, а також присутність засобів масової інформації, що надає кваліфікаційному іспиту публічний характер. Повідомлення про результати проведення кваліфікаційного іспиту розміщується на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України в день ухвалення Комісією відповідного рішення.

К. І. Чижмарь так коментує новели в законодавстві: «Ще одна проблема на шляху до проведення кваліфікаційного іспиту – зміст п. 5 Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату в новій редакції, відповідно до якого до складу Комісії, крім представників міністерства, входять 7 нотаріусів, делегованих Нотаріальною палатою України. Але ж таких повноважень Нотаріальної палати України, як делегування нотаріусів до Вищої кваліфікаційної комісії нота-

ріату, у статуті Палати не визначено...» [6]. Новий склад Комісії за таких обставин та, враховуючи вимоги ст. 10 ЗУ «Про нотаріат» ризикує бути нелегітимним.

Що стосується питання видачі свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, то юридичною підставою для призначення на посаду державного нотаріуса та реєстрації приватної нотаріальної діяльності є свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю. Врегулювання відносин щодо його видачі здійснюється наказом Міністерства юстиції України, яким затверджено відповідний Порядок видачі свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю від 11. 07. 2012 р. [7].

Цим наказом передбачено, що свідоцтво може бути видане громадянину України, який має повну вищу юридичну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки та склав кваліфікаційний іспит.

Свідоцтво видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, що зберігається у справах Департаменту нотаріату та фінансового моніторингу. Документи щодо видачі свідоцтва розглядаються протягом п'ятнадцяти днів з дня їх надходження. За результатами розгляду документів приймається рішення: а) про видачу свідоцтва; б) про залишення документів без розгляду; в) про відмову у видачі свідоцтва. Свідоцтво обов'язково реєструється в Журналі реєстрації виданих свідоцтв про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Питання анулювання свідоцтва на право заняття нотаріальною діяльністю також входить до повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату. Надання Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату повноважень щодо розгляду питань про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю забезпечує посилення контролю за діяльністю нотаріусів по запобіганню порушень при здійсненні ними своїх професійних обов'язків [8, с. 24].

Свідоцтво може бути анульовано за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання відповідних головних управлінь юстиції. Крім того, відповідно до п. 3 ст. 12 Закону України «Про нотаріат» свідоцтво може бути анульовано за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики.

Детально підстави щодо анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю викладено в Законі України «Про нотаріат» та нарахує 11 пунктів [4, ст. 12]. Стаття 8 Закону України «Про нотаріат» передбачає необхідність додержання нотаріусом таємниці вчинюваних нотаріальних дій. Порушення цієї вимоги також є підставою анулювання свідоцтва [4, ст. 12].

Інші підстави для анулювання свідоцтва – це порушення нотаріусом вимог ст. 9 Закону України «Про нотаріат», яка регулює обмеження у праві вчинення нотаріальних дій, коли нотаріус має певну заінтересованість у їх вчиненні, також набрання законної сили рішення суду щодо порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальної дії, та знищення нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів та інші причини [4, ст. 12].

Законом України від 6 вересня 2012 року зі ст. 12 Закону України «Про нотаріат» була виключена можливість анулювати свідоцтво з власної ініціативи нотаріуса. При цьому згідно зі ст. 30 Закону за заявою нотаріуса його професійна діяльність може бути припинена. Таким чином, напрошується висновок, що за задумом законодавця нотаріус може припинити свою нотаріальну діяльність, але свідоцтво має право зберегти і працювати ким і де завгодно. Такий підхід суперечить положенням ч. 4 ст. 3 Закону України «Про нотаріат», у якій вказано, що нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі тощо [3, с. 72].

Таким чином, проаналізував наведені підстави щодо анулювання свідоцтва, можна розділити їх на такі групи:

- 1) підстави, пов'язані з професійною діяльністю;
- 2) підстави, викликані вчиненням злочину, не пов'язаного з професійною діяльністю;
- 3) підстави, викликані порушенням правил професійної етики;
- 4) підстави особистого характеру.

Висновки. Реформування нотаріальної діяльності на сьогодні є однією з ключових частин законодавчого процесу держави. Український законодавець до повноважень нотаріусів передає дедалі більше справ. Зокрема, готується проєкт Нотаріального процесуального кодексу України. Як альтернатива це може бути єдиний Закон про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності, який складатиметься з двох частин – загальної, що регулюватиме основні засади, принципи нотаріальної діяльності, визначатиме статус інституту нотаріату та нотаріуса, нотаріальних актів тощо, та спеціальної, якою буде регламентовано порядок вчинення нотаріальних дій.

На сучасному етапі ведуться дискусії з приводу того, щоб повернутися до обговорення пропозицій до проекту Закону України «Про органи юстиції». На сьогодні лише органи юстиції діють на підставі положення про Міністерство юстиції України, а не спеціального закону (на відміну від СБУ, МВС, судів, прокуратури, адвокатури тощо). Величезна правова система органів юстиції на цей момент фактично не має єдиного закону, який врегулював би всі питання. Є лише нормативні акти, що регламентують окремі напрями діяльності органів юстиції. На сучасному етапі дійсно необхідне проведення реформи чинного законодавства про нотаріат та органів юстиції, з метою його вдосконалення, усунення колізій, зменшення кількості підзаконних нормативно-правових актів тощо.

Питання законодавчого визначення повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату є не менш важливим, адже саме Комісія вирішує такі важливі питання, як безпосередньо допуск до професії нотаріуса, видача та анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю. Усунення правових недоліків з цього питання значно покращить як якість національного нотаріату, так і усіх суміжних галузей, безпосередньо пов'язаних з діяльністю нотаріусів.

Список літератури

1. Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-p>.
2. Комаров В. В. Нотаріат в Україні : підручник / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. – Х. : Право, 2011. – 384 с.
3. Маляренко С. М. Щодо окремих підстав анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю в Україні [Електронний ресурс] / С. М. Маляренко // Вісник Національної академії прокуратури України . – 2013. – № 1. – С. 71-76. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnapu_2013_1_13.pdf.
4. Про нотаріат [Електронний ресурс] : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425 – XII із змін., внес. згідно із законами України : станом на 16.04.2014 р. № 406-18 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
5. Про внесення змін до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 21.07.2014 р. № 1174/5 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0846-14>.
6. Чижмарь К. І. Назрів час оновити й доповнити стратегічні шляхи розвитку сучасного українського нотаріату [Електронний ресурс] / К. І. Чижмарь. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/interview/nazriv-chas-onoviti-y-dopovniti-strategichni-shlyahi-rozvitku-suchasnogo-ukrayinskogo-notariatu.html>.
7. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2012 р. № 1043/5 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12>.
8. Гавриш М. С. Новації в законодавстві щодо повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату [Електронний ресурс] / М. С. Гавриш // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 10. – С. 22-24. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmj_u_2011_10_6.pdf.

Стаття надійшла 11.12.2014 р.

В.Е. Литвиненко, аспірантка

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
кафедра конституционного права и правосудия
Французский бульвар 24/26, Одеса, 65058, Украина

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ О ПОЛНОМОЧИЯХ ВЫСШЕЙ КВАЛИФИКАЦИОННОЙ КОМИССИИ НОТАРИАТА

Резюме

В данной статье рассмотрены вопросы о полномочиях Высшей квалификационной комиссии нотариата, определены задачи, функции и порядок ее деятельности. Проанализированы законодательные новеллы о порядке доступа к нотариальной деятельности, а также вопросы аннулирования свидетельства о праве на занятие нотариальной деятельностью.

Ключевые слова: нотариальная деятельность, Высшая квалификационная комиссия нотариата, полномочия, аннулирование.

V.E. Lytvynenko, Postgraduate
Odesa I. I. Mechnikov National University
the Department of Constitutional Law and Justice
24/26, Frantsuzskiy Boulevard, Odessa, 65058, Ukraine

ABOUT THE AUTHORITY OF THE SUPREME QUALIFICATION COMMISSION OF NOTARIATE IN UKRAINE

Summary

The article researches some questions about the authority of the Supreme qualification commission of notariate in Ukraine, defines tasks, functions and the procedure for its activities. It also analyzes legislative innovations on how to access notarial activities and reviews scientific achievements of the chosen topic.

Key words: notary activity, Supreme qualification commission of notariate, athority, cancellation.